

Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, medier och it
Kandidatuppsats 15 hp | Journalistik C | Höstterminen 2010
Journalistik och multimedia

Bilderna växer i dagspressen

– en undersökning av bildernas ursprung och utrymme i tre svenska dagstidningar

Av: Ida Lindkvist, Mikael Westerlund
Handledare: Gunnar Nygren
Examinator: Karin Stigbrand

Abstract

Den här uppsatsen undersöker bildernas ursprung och utrymme i tre svenska dagstidningar under två perioder, 2000 respektive 2010, med hjälp av en kvantitativ innehållsanalys och samtalsintervjuer med en person från respektive tidning. *Nya Wermlands-Tidning*, *Gotlands Tidningar* och *Sydsvenskan* är de tidningar som är med i undersökningen.

Undersökningen visar att bilderna blir fler till antalet och större till ytan i relation till sidornas hela satsyta i den andra undersökningsperioden. Största förändringen gäller små bilder, ofta porträtt, som ökat mycket på alla tre tidningarna.

Ett annat intressant resultat gäller de tre tidningarnas attityder till multijournalistik. *Sydsvenskan* försöker skicka fotografier till så mycket som möjligt medan *Nya Wermlands-Tidningen* går åt andra hållet och satsar stort på att utbilda personalen i både skrivande och fotograferande. *Gotlands Tidningar* är positiva men har inte satsat så mycket på multijournalistik än.

Nyckelord: bildjournalistik, bilder, fotografier, dagstidningar, utrymme, multijournalistik

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Bakgrund	1
1.3 Syfte och frågeställning	2
1.4 Begrepp	2
1.5 Disposition	3
2. Teoretiska utgångspunkter	4
2.1 Redaktionella processer	4
2.2 Tidningarna byter format	5
2.3 Rutiner skapar nyheterna	6
3. Tidigare forskning	8
3.1 Pressfotograf eller fotojournalist	8
3.2 ”Jag är ingen packåsa”	8
3.3 ”Bildexplosionen”	9
4. Material, urval och metod	10
4.1 Kvantitativ innehållsanalys	10
4.2 Samtalsintervjuer	11
4.3 Urval	12
4.4 Avgränsningar	13
4.5 Material	14
4.6 Validitet och reliabilitet	15
5. Resultat	17
5.1 Bildernas utrymme i tidningen	17
5.2 Var kommer bilderna ifrån?	18
5.3 Tidningarnas syn på bildjournalistiken	25
6. Slutsatser och diskussion	28
6.1 Egen diskussion	30
Källförteckning	32
Litteratur	32
Artiklar	32
Intervjuer	32
Elektroniska källor	33
Bilagor	I
Bilaga 1 – Kodschema	I
Bilaga 2 – Frågemanual	V

1. Inledning

1.1 Introduktion

Enligt en undersökning som branschtidningen *Journalisten* (nr 12, 2010) gjort får bilderna större utrymme idag jämfört med för tio år sedan. Sidorna i tidningarna är mer standardiserade idag och bilderna styrs mer av layouten än de gjort tidigare. Det här fångade verkligen vårt intresse, vi hade en känsla av att fotografierna blivit mer utbytbara i takt med att multijournalistiken växt fram.

Fotografering har länge varit ett tekniskt hantverk som enbart de med specialkunskaper kunde hantera. På tidningarna var det många personer inblandade i arbetet bakom de färdiga tryckta bilderna. Det krävdes mörkerrum för framkallning och film var dyrt så antalet bilder som kunde tas var begränsat. Men digitaliseringen under 1990-talet förändrade allt och utvecklingen gick fort.

Fotolabben och de analoga kamerorna med film avvecklades när digitalkameran kom. Fotoredaktionerna på tidningarna har fått genomgå stora förändringar när hela yrkesroller som arkivarier och bildbehandlare har försvunnit eller smält samman med fotografierna. De har också fått konkurrens. Läsare skickar in bilder, reportrarna kan ta egna bilder och bildbyråerna finns på allt fler ställen.

Så om nästan vem som helst kan ta dugliga foton med en digitalkamera undrade vi om fotografierna finns kvar på redaktionerna och hur de allt fler fotograferande reportrarna, multijournalisterna, passar in i sammanhanget. Vi undersöker i den här uppsatsen vem som tar bilderna idag och hur stort utrymme de får.

1.2 Bakgrund

Det första fotografiet togs 1826 av den franske uppfinnaren Nicéphore Niépce. I början av 1900-talet letade sig fotografierna in på tidningssidorna i takt med att småbildskamerorna utvecklades och filmerna blev bättre och bättre (Nationalencyklopedin, 2010).

Digitaliseringen och de förändringar den förde med sig för dagspressen är troligen det största som hänt sedan tryckpressen uppfanns. Konkurrensen har blivit benhård och ekonomin har försämrats för många tidningar. Det blir fler och fler som slåss om annonsörerna och prenumeranterna. Detta har medfört nedläggningar, personalnedskärningar och kostnadseffektiviseringar på tidningarna. För att klara av de nya förutsättningarna tvingas många tidningar att samarbeta såväl redaktionellt som inom annonsering, distribution och IT.

I början av 2000-talet övergick många av Sveriges dagstidningar till tabloidformatet, en förändring som medfört att det blivit större andel bilder på tidningssidorna (Sternvik, 2007).

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur bildjournalistikens ställning på redaktionerna har ändrats under de senaste tio åren. Många tidningar har bytt format samtidigt som den tekniska utvecklingen gått fort framåt. Vi vill undersöka hur detta påverkat redaktionernas sätt att arbeta med bilder. Följande frågor har varit grunden till en kvantitativ innehållsanalys och samtalsintervjuer:

Varifrån kommer bilderna som publiceras i svensk dagspress?

Hur stort utrymme får bilderna?

Hur arbetar man på redaktionerna med bilder?

1.4 Begrepp

I uppsatsen finns några centrala begrepp som finns beskrivna nedan.

Multijournalist: en person som både skriver och fotograferar, i det här fallet på en dagstidning.

Promotionbild: bild som tillhandahållits gratis från företag eller organisation.

Arkivbild: bild ur tidningens arkiv.

Byline: textrad som anger upphovsman till text och bild.

Reporter: skrivande journalist.

Fotograf: person som fotograferar, i det här fallet anställd av tidningen.

Fullformat: tidning med ungefärligt mått 510 mm x 380 mm.

Tabloid: tidning med ungefärligt mått 370 mm x 250 mm.

Satsyta: sidans yta utan marginaler.

Andel av satsyta: räknas ut genom att dividera den totala arean av bilderna i varje avdelning med den sammanslagna satsytan för avdelningens sidor.

Ett jobb: branschuttryck för en nyhet.

Layout: den grafiska utformningen av tidningssidorna, hur bilder och text är placerade.

Standardiserad layout: layout som är bestämd i förväg.

1.5 Disposition

Uppsatsen börjar med att beskriva de teorier som utgjort ramen för denna undersökning och fortsätter med att titta på tidigare forskning. Därefter presenteras val av metoder och hur urvalet gjorts. Vidare beskrivs resultatet av analysen och samtalsintervjuerna med fokus på bildernas ursprung och redaktionernas förhållningssätt och bildpolicys. I diskussionsdelen kommer en analys där teori knyts ihop med resultaten för att sedan sammanfatta hela undersökningen.

2. Teoretiska utgångspunkter

2.1 Redaktionella processer

I boken *Nyhetsfabriken* tar Gunnar Nygren (2008) upp de olika journalistiska yrkesroller som finns i dagens föränderliga medievärld och hur de redaktionella processerna ser ut. Gränserna mellan olika yrkesgrupper i medievärlden är inte längre lika tydliga.

Den digitala tekniken har gjort att journalister får sköta flera steg i arbetsprocessen och det blir därmed svårare att definiera vilket medieinnehåll som olika typer av journalister förväntas producera. Förväntningarna på multikompetens gör att journalisterna blir ”mediearbetare”. Den kunskap som tidigare var en del av journalistens yrkesroll blir bara en del av den nya rollen som mediearbetare (Nygren, 2008:116).

Möjligheten för journalister att sköta fler steg i arbetsprocessen skulle kunna ge fler kreativa lösningar. När samma person både skriver text och fotograferar borde det bli lättare att anpassa bild och text till varandra. Samtidigt har den tekniska utvecklingen gjort produktionen mer formaterad. Den standardiserade layouten begränsar därmed möjligheterna till kreativitet i tidningen (Nygren, 2008:68).

De förändrade arbetsprocesserna har gjort att dels hela yrkesgrupper som grafiker försvunnit och dels ökat kraven på multikompetens hos de som blivit kvar (Nygren, 2008:63).

Nygren delar upp den journalistiska yrkesrollen i tre nivåer. Först den grundläggande nivån som handlar om journalistens plats i nyhetsproduktionen. Vad hon förväntas producera och vilken yrkesroll hon har i relation till andra yrkesroller i medieföretaget. Sedan kommer den andra nivån som handlar om normer i arbetet. Mycket av denna kunskap ”sitter i väggarna” på redaktionen. Den tredje nivån handlar om ideal och värderingar i arbetet.

De två första nivåerna har ändrats de senaste åren. Enligt Nygren har kravet på multikompetens ökat och det ser ut att bli fler multijournalister i framtiden. ”Multikompetens framstår som oundvikligt för de flesta journalister, och redan idag har

de flesta flera olika arbetsuppgifter.” (Nygren, 2008:271). Att som reporter alltid ha med sig en egen kamera håller på att bli en norm som ”sitter i väggarna” på allt fler redaktioner.

Begreppet multijournalist är centralt för denna uppsats eftersom den ska undersöka bildernas ursprung i tidningarna. Enligt Nygren blir multikompetens allt viktigare på redaktionerna och därmed ökar antalet multijournalister.

Nygren skriver att nyhetsrummet på en tidning består av tre maktfält: opinionsbildning, professionell journalistik och ekonomiska mål. De senaste åren har ekonomin fått styra allt mer.

Även Nygrens teorier om hur nya tekniker och nya ekonomiska förutsättningar påverkat arbetsprocesserna på redaktionerna är relevanta för studien eftersom det påverkar reportrarnas och fotografernas arbetsfördelning och därmed vem som tar bilderna i tidningen.

2.2 Tidningarna byter format

En av de större förändringarna i dagspressen skedde i början av 2000-talet. Nästan samtidigt bytte fullformatstidningarna till det mindre tabloidformatet. Josefine Sternvik (2007) har i sin avhandling *I krympt kostym* undersökt anledningarna bakom. Tidningarna själva angav att de bytte format för att läsarna ville (Sternvik, 2007:103). Men det var också ett sätt för tidningar att genomföra besparingar.

Tabloidbegreppet introducerades av *Daily Mail* i slutet av 1800-talet (Sternvik, 2007:21). Termen kommer ifrån den medicinska världen som började göra små tabletter istället för att ha flytande medicin i stora flaskor. I tidningsbranschen syftar uttrycket inte på formatet utan på journalistiken som får en mer komprimerad form. Enligt Sternvik används begreppet tabloid i en mycket vid mening idag. Man pratar om tabloidisering och syftar då inte främst på sidornas storlek utan på journalistiken. Tabloiden hade länge dåligt rykte och förknippades med kvälls- och skvallertidningar.

Tabloidformatet tvingar tidningarna att anpassa det redaktionella materialet. Reportrarna får nya riktlinjer om att skriva kortare (Sternvik, 2007:142). Det är också karaktäristiskt för formatet att de enskilda uppslagen har en dominerande bild (Sternvik, 2007:151).

En fullformatsida motsvaras av två tabloidsidor (Sternvik, 2007:22), så att byta format krävde att tidningarna också ändrade sina redaktionella arbetsprocesser. Lika mycket material skulle inte få plats i tidningen utan att den blev väldigt tjock. I dagens snabba samhälle där tid är en bristvara passar det bättre med lite kortare material som går snabbare att läsa. Så resultatet av formatbytet blev att sidantalet minskade, texterna blev kortare och att bilderna generellt blev fler och större. Redaktionerna fick lära sig att prioritera annorlunda. Arbetet blev mera standardiserat än tidigare då tabloidformatet kräver mer planering med trycktider (Sternvik, 2007:79).

Tabloidtidningarna innehåller mer visuellt material än de i fullformat enligt Sternvik. Hur mycket bilder tidningarna ändå väljer att ha med beror på vilken bildpolicy de har utarbetat. I samband med formatbytet borde de flesta tidningar ha reviderat dessa. Inte bara antalet bilder har ökat utan också det sammanlagda utrymmet har ökat generellt sett (Sternvik, 2007:149).

Sternviks avhandling visar tydligt att formatbytet som många av Sveriges tidningar gjort har påverkat innehållet. För denna uppsats är det relevant eftersom hon kunnat visa att både antalet bilder och det sammanlagda utrymmet ökat i tidningarna.

2.3 Rutiner skapar nyheterna

I boken *Handbook of Journalism Studies* (2009) förklaras hur rutiner används på redaktionerna för att effektivisera arbetet. Rutinerna skapas efter tillgång på teknik, tid, plats och normer för att skapa bästa möjliga produkt till läsarna på ett så effektivt sätt som möjligt (Becker & Vlad 2009:61). Rutinerna kan alltså användas som ett verktyg i det journalistiska arbetet för att effektivisera och påverkar därmed vem som gör vad på redaktionen.

Becker och Vlad definierar mediaorganisationer som sociala och ekonomiska organisationer som anställer mediearbetare för att producera medieinnehåll. Oftast är målet att gå med ekonomisk vinst genom att nå läsare som är attraktiva för annonsörerna.

Det ekonomiska trycket påverkar de journalistiska besluten. Andra faktorer som kan påverka är organisationens storlek, om den är medlem i något nätverk eller mediegrupp samt ägarna (Becker & Vlad 2009:61).

Ett begrepp som används i kapitlet är "beats". Uttrycket kan översättas till "runda" i bemärkelsen att göra en nyhetsrunda. "Beats" kan även fungera som ett sätt att placera personer på den plats de är mest effektiva. Därför är det vanligt att redaktioner jobbar med sina "beats" när de minskar i storlek (Becker & Vlad 2009:64).

Teorierna som Becker och Vlad lyfter fram är relevanta för undersökningen eftersom det förklarar vad som händer när redaktioner utsätts för ekonomiskt tryck och förändringar som nedskärning av personal. Teorierna ger också en inblick i hur insamlandet av information sker och hur fördelningen av personalen på redaktioner kan göras för att effektivisera nyhetsproduktionen.

3. Tidigare forskning

3.1 Pressfotograf eller fotojournalist

I kandidatuppsatsen *Pressfotograf eller fotojournalist* undersöker Johanna Stenius (2004) hur pressfotografers arbetssituation förändrats de senaste 25 åren och hur den ser ut idag. Hon konstaterar att en ny era startade när Expressen avvecklade sin bildredaktion år 2001 med motiveringen att de ändå köpte in mer än hälften av sina bilder utifrån.

Samtidigt har både reportrar och fotografer börjat växa in i nya yrkesroller. För att behålla sin plats på redaktionen måste man vara antingen multijournalist eller specialist. Allt som förändrats de senaste åren har sin grund i digitaliseringen. De tekniska begränsningar som gjorde fotograferingen till ett hantverk har försvunnit och samtidigt skapat mer tid åt det kreativa skapandet.

Stenius uppsats är en bit på vägen, men det är tydligt att det fattas mycket forskning på området. Hon utgår från fotograferna men tittar inte på själva bilderna.

Stenius har undersökt bland andra *Nya Wermlands-Tidningen*. Hon skriver att tidningen satsat mycket på multijournalistik och gett utbildning till fotograferna i skrivande men inte utbildat reportrarna i fotografering. Denna iakttagelse blev ett vägande argument i urvalsprocessen av tidningar till denna undersökning.

3.2 ”Jag är ingen packåsa”

Evelina Burström och Emy Åklundh (2010) kommer i sin kandidatuppsats *Jag är ingen packåsa* fram till att fotograferna på *Västerbottens-Kuriren* och *Sydsvenskan* har fått fler arbetsuppgifter samtidigt som de blivit färre anställda fotografer de senaste tio åren.

Antalet fotojobb har varit konstant, däremot måste fotograferna idag arbeta mer med redigering och bildbehandling, även med bilder de inte tagit själva, till exempel läsarbilder eller bilder från skrivande reportrar. Vissa fotografer upplever även konkurrens från privatpersoner som skickar in bilder samt att ”tråkiga fotojobb” som presskonferenser oftare ges till skrivande reportrar. Något som minskat deras arbetsbörda men också ger sämre kvalitet i tidningen.

Burström och Åklundh undersöker, liksom Stenius, fotografierna och inte bilderna. Men det ger ändå värdefulla insikter i hur arbetet på redaktionerna går till, något som påverkat frågeguiden till samtalsintervjuerna i den här undersökningen.

3.3 "Bildexplosionen"

Branschtidningen *Journalisten* skrev ett reportage om *Bildexplosionen* (nr 12, 2010). De har gjort en undersökning som visar att bildernas yta ökat medan texterna minskat. Många tidningar har avskaffat eller minskat sina bildredaktioner eller börjat anlita mer frilansfotografer. Layouten är det som styr mest, inte kvaliteten. I reportaget finns några exempel på när bilder fått orimligt stor plats i förhållande till sitt värde för nyheten.

De två uppsatserna är relevanta för den här undersökningen för att de undersökt hur pressfotografernas arbetsuppgifter och arbetssituation ändrats de senaste åren. Deras iakttagelser har legat som grund för den här undersökningens frågeställningar och underlättat vid sammanställningen av frågeguiden.

Journalistens reportage är relevant som jämförelse till den här undersökningens kvantitativa innehållsanalys.

4. Material, urval och metod

4.1 Kvantitativ innehållsanalys

Kvantitativa innehållsanalyser ger svar på frågor om förekomsten av olika typer av innehållsliga kategorier i ett material. Till exempel kan man få svar på hur ofta olika kategorier förekommer eller hur stort utrymme de får i tid eller rum. Analysen består av två komponenter. Med innehållsanalys menas en undersökning som undersöker innehållet i någon form av skriftlig, muntlig eller bildmässig framställning. Med kvantitativ menas att undersökningen baseras på likvärdiga och jämförbara uppgifter om så pass många analysenheter att dessa uppgifter kan uttryckas och analyseras med siffror (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängerd, 2010).

Enligt Esaiasson et al. (2010) samlar den kvantitativa innehållsanalysen data i tabeller. Men först måste undersökningens analysenhet definieras, alltså vad det är som ska analyseras. I denna undersökning är varje bild en analysenhet. Analysenhetens egenskaper, eller variabler, ska sedan registreras för varje analysenhet och deras respektive kategorier, eller variabelvärden, bestämmas. Allt det här samlas ofta i en kodbok. Förr var det vanligare att datan samlades på kodblanketter på papper, men det går också att föra in datan direkt i datorn. Till kodboken ska det också finnas tydliga instruktioner.

Den kvantitativa innehållsanalysen används här för att undersöka bilderna i svensk dagspress. Undersökningen vill visa hur många bilder som tagits av till exempel multijournalister, fotografer eller bildbyråer (se bilaga 1 för variabler). Undersökningen vill också visa på förändringar över tid och mellan de olika tidningarna, därför lämpar sig denna metod bäst.

Den kvantitativa innehållsanalysen i den här undersökningen är tänkt att besvara de första två frågeställningarna om varifrån bilderna kommer och hur stort utrymme bilderna får.

Studiens data har sammanställts i en databas och tydliga kodningsinstruktioner har utformats och finns liksom variablerna i bilaga 1.

4.2 Samtalsintervjuer

Samtalsintervjun är som ett interaktivt samtal mellan forskaren och intervjupersonen. Samma frågor ställs till alla intervjupersonerna, men beroende på hur samtalet går kan frågorna ställas i olika ordning och med olika formuleringar. Formen används oftast när forskaren vill kartlägga människors uppfattningar inom ett område för att sedan kunna utveckla begrepp och definiera kategorier. Intervjupersonerna väljs strategiskt och inte slumpmässigt (Esaiasson et al., 2010).

En annan form av intervju kallas av Esaiasson et al., för frågeundersökning. Den används när man arbetar med problemformuleringar som handlar om frekvens. Till denna undersökning lämpar sig samtalsintervjun bäst då öppna frågor kan ge bättre svar på hur de tre redaktionerna arbetar med bilder.

Samtalsintervjuer med en person från varje undersökt tidning har gjorts som ett komplement till den kvantitativa innehållsanalysen för att kunna jämföra och förklara siffrorna bättre. Intervjuerna har i två fall genomförts genom möten och i ett fall över telefon. Alla intervjuerna har spelats in och transkriberats. Följande kriterier har varit avgörande vid val av intervjuperson:

- har arbetat på tidningen länge
- har god kännedom om redaktionens processer och arbetssätt
- är beslutsfattare
- är aktiv i det dagliga arbetet

En frågeguide har utformats inför intervjuerna (se bilaga 2). Frågorna har varit korta och så enkla som möjligt för att undvika missförstånd och stimulera till samtal. Frågorna har inte följts ordagrant utan enbart fungerat som minnesanteckningar under intervjuerna.

Frågorna handlar om tidningarnas bildpolicys, om bildbyråmaterial, läsarbilder, fördelningen mellan multijournalister och fotografer och fördelningen mellan frilansfotografer och fast anställda fotografer. Diskuterar tidningarna sina bilder? Vilka för- och nackdelar finns med multijournalister?

4.3 Urval

Undersökningen syftar till att visa på en förändring över tid. Därför gjordes en mätning vecka 44 år 2000 och en mätning samma vecka år 2010. Branschtidningen *Journalistens* reportage visade på stora skillnader mellan dessa år i andelen bilder av den redaktionella ytan. Vecka 44 valdes utan andra anledningar än att det passade in i planeringen av denna uppsats.

Ett strategiskt urval av tidningar har gjorts med hjälp av Tidningsutgivarnas faktablad ”Svensk dagspress 2010”, hemsidan dagspress.se och de två uppsatserna av Stenius och Burström & Åkerlundh. Bara svenska dagstidningar som kommer ut minst 5 gånger per vecka har varit med i urvalsprocessen. Följande tidningar valdes:

- Gotlands Tidningar
- Nya Wermlands-Tidningen
- Sydsvenskan

Tidningarnas namn kommer att förkortas på följande sätt: GT, NWT och SDS (*Sydsvenskans* förkortning kommer från deras ursprungliga namn *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*).

Alla faktauppgifter om tidningarna kommer från Kungliga bibliotekets tidskriftsbibliografi *Nya Lundstedt*.

Sydsvenskan

Upplaga: 121 200 (2009)

Tidningen hette år 2000 *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*. De bytte format till tabloid 2003–2004 och ändrade då namn till *Sydsvenskan*. Tidningen valdes för att den är en storstadstidning men också för att den enligt Burström och Åklundh (2010) har en stor bildredaktion.

Nya Wermlands-Tidningen

Upplaga: 47 400 (2009)

Tidningen bytte till tabloid 2006. Det är en regional tidning med flera lokalredaktioner som valdes för att Stenius (2004) skrev i sin uppsats att de satsade mycket på multijournalistik.

Gotlands Tidningar

Upplaga: 12 200 (2009)

Gotlands Tidningar är en lokaltidning. Den här tidningen har haft tabloidformat sedan 1983 och har därmed en längre erfarenhet av formatet vilket gör den intressant att jämföra med de andra två tidningarna.

4.4 Avgränsningar

Vi har valt att inte undersöka alla delar av tidningarna. Vi har undersökt de sidor som innehåller nyheter. Framsidan, lokala nyheter, inrikes/utrikes, ekonomi, sport, kultur/nöje och reportage är kategorierna vi valt till undersökningen. De flesta av dessa avdelningar förklarar sig själva men några har vi gjort egna definitioner av:

Lokala nyheter: sidor gjorda av tidningens egen personal med nyheter från tidningens närområde.

Ekonomi: sidor som handlar om ekonomi, börsen, arbete, konsument, data och IT.

Reportage: Sidor med längre artiklar om vitt spridda ämnen. Artiklarna har inte passat in under någon av de andra kategorierna.

Bilder på dessa sidor har räknats, mätts och kategoriserats. Illustrationer, grafik och bildbylines, de små bilderna på reportern eller fotografen, har inte analyserats.

Bildstorlekar

Vi har valt att dela in bilderna i tre olika storlekskategorier: liten, mellan och stor. En liten bild (även kallad små bilder) är alla bilder med en yta upp till och med 1000 mm². Mellanbilder är alla bilder som är 1001–15000 mm² och stora bilder är alla bilder som är 15001 mm² eller större.

Intervjupersoner

Till samtalsintervjuerna valdes en person från varje tidning. SDS har en bildchef, Lars Dareberg som intervjuades. De andra två tidningarna har ingen sådan position. NWT föreslog själva nyhetschefen Olov Öström. På GT finns inte heller någon bildchef så nyhetschefen Mats Pettersson intervjuades över telefon.

Alla tre har jobbat på sina respektive tidningar länge och är med och fattar beslut om den dagliga verksamheten vilket gjort dem lämpliga att bidra med uppgifter till denna undersökning.

4.5 Material

Totalt 33 tidningar från vecka 44 år 2000 och samma vecka år 2010 ligger till grund för den databas som byggts upp. 1028 sidor ur dessa tidningar har analyserats och på dessa sidor finns 2218 bilder.

Tidningarna från den första undersökningsperioden har undersökts på Kungliga biblioteket där de finns på mikrofilm. Några av *Sydsvenskans* tidningar har kontrollerats i deras arkiv i Malmö. Tidningarna från år 2010 undersöktes på Stockholms stadsbibliotek där de finns i original i upp till tre månader. Några exemplar av *Nya Wermlands-Tidningen* och *Sydsvenskan* fanns inte kvar på biblioteket men de har skickats till oss från respektive tidning per post.

Till mätningen av bilderna har vanliga standardlinjaler använts men på mikrofilm var det besvärligt att mäta exakt då maskinerna som används för att visa mikrofilmen inte kan ställas in för att visa korrekt skala. Skalan har fått ställas in manuellt med linjalen utifrån satsytan för respektive tidningssida och varje sida har fått kontrollmätas på flera ställen.

Avdelningar som varit med i analysen: framsidan, lokala sidor, inrikes/utrikes, ekonomi, kultur/nöje, sport och reportage. Annonser, opinionssidor, familjesidor, vädret, serier, tv-sidor, horoskop och recept på mat är exempel på sidor som inte varit med i analysen (se bilaga 1).

I undersökningen har alla bilder som är fotografier räknats och mätts. En del bilder har varit svåra att avgöra om de är fotografier då materialet som undersökts på mikrofilmen

är svartvitt och bitvis oskarpt. I de fall då det varit otydligt om det rör sig om ett fotografi eller inte har bilderna räknats.

I undersökningen har bilderna kategoriserats efter ursprung. Ursprunget har bestämts av bildernas byline. I de fall där det inte direkt gått att klarlägga vilken kategori som är lämplig har följande metoder tillämpats:

- tidningen har tillfrågats
- sökning hos Scanpix
- sökning i Mediearkivet (Retriever Research)
- sökning på Google
- sökning på tidningarnas egna hemsidor

I de fall där det ändå inte gått att klarlägga kategori har bilderna placerats i kategorin ”Övrigt”.

Samtalsintervjuerna har spelats in och sedan transkriberats för sammanställning och analys.

4.6 Validitet och reliabilitet

Validitet definieras enligt *Metodpraktikan* oftast på något eller några av följande sätt: ”1) överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator; 2) frånvaro av systematiska fel; och 3) att vi mäter det vi påstår att vi mäter” (Esaiasson et al., 2010:63).

Hög reliabilitet uppnår ett arbete om det inte finns några systematiska eller osystematiska fel enligt Esaiasson et al. (2010). Reliabilitetsproblem uppstår oftast genom slump- och slarvfel under datainsamlingen och den efterföljande bearbetningen. För att undvika slumpmässiga fel ska man utforma kodinstruktionerna så tydliga som möjligt. Graden av reliabilitet mäts oftast genom att man jämför resultaten från två undersökningar som använder samma mätinstrument.

Validitet

Undersökningens variabler och kodinstruktioner har utformats noga och tydligt för att möjliggöra för andra att återskapa resultaten. Någon testkodning av utomstående person

har inte gjorts. Frågeställningarna har fått styra kodningens variabler vilket lett till empiriska data för dessa.

Undersökningen har haft ett okomplicerat upplägg med tydliga teoretiska definitioner.

Urvalet av tidningar speglar väl vilka olika typer av tidningar som finns idag.

Undersökningen skulle kunnat utökas med fler undersökningsperioder för bättre tillförlitlighet då tidningarnas innehåll och sidantal kan variera mycket på en månad.

Tiden räckte inte till för fler perioder till den här undersökningen.

Under vecka 44 bägge undersökningsperioderna inföll Alla helgons dag. Detta har påverkat utgivningsdagarna för de tre tidningarna. NWT och GT saknar lördagstidningarna i denna undersökning. Helgtidningarna brukar innehålla fler bilder och längre läsning eftersom människor har mer tid för sin tidning då. Antingen borde fler veckor ha undersökts eller så borde en vecka med normalt antal utgivningsdagar valts. Resultaten i denna undersökning är trovärdiga trots problemet med helgdagen under de valda undersökningsperioderna eftersom de tre tidningarna ändå kom ut med minst fem nummer.

Reliabilitet

Undersökningen kan jämföras med avhandlingen av Sternvik (2007) och med reportaget *Bildexplosionen* i branschtidningen *Journalisten* (nr 12, 2010). Båda dessa källor har mätt liknande variabler som denna undersökning.

Intervjuerna har spelats in för högsta reliabilitet. Några egna tolkningar av vad som menas har inte gjorts utan vad personerna faktiskt säger är vad som legat till grund för sammanställningarna. På vissa ställen i inspelningarna har exakta ordval varit svåra att höra. En del av intervjun med NWT:s nyhetschef finns inte inspelad på grund av tekniska problem.

Mätningarna av bilderna från år 2000 kan innehålla fel på grund av tekniska begränsningar. Mikrofilmsläsarna på Kungliga biblioteket gick inte att ställa in i skala 1:1. Kontrollmätningar har gjorts på de flesta sidorna men det kan förekomma små fel.

En del av de analyserade bilderna kan vara annat än fotografier då det ibland var svårt att avgöra på mikrofilmen. En titt på originaltidningarna hade ökat reliabiliteten.

5. Resultat

5.1 Bildernas utrymme i tidningen

NWT och SDS har båda bytt från det större fullformatet till tabloid mellan undersökningstillfällena och båda tidningarna visar en ökning av antalet bilder i tidningen, se tabell 1.1. Bilderna i de båda tidningarna tar också upp en större del av den totala satsytan på de sidorna av tidningarna vi undersökt. GT däremot visar inte upp någon större förändring vare sig i antalet bilder eller bildernas del av satsyta. Där är faktiskt antalet bilder exakt lika många vid de båda undersökningstillfällena.

T1.1	Antal bilder och bildmaterialets andel av satsytan hos tre tidningar år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal samt procent, förändring i procentenheter)				
	Andel bildmaterial av det redaktionella materialet				Förändring
	2000		2010		Förändring av andel
	Antal bilder	Andel av yta	Antal bilder	Andel av yta	
GT	222	23,4	222	23,0	-0,4
NWT	325	21,1	396	25,3	+4,2
SDS	470	14,2	583	23,7	+9,5

Tabell 1.2 visar bilderna fördelade på storlek hos de tre tidningarna sammanslaget. Det blir då tydligt att det är de små bilderna som ökat mest. Det är framför allt *Sydsvenskan* som ökat antalet små bilder, de har ökat med 217 procent. Däremot har antalet stora bilder minskat hos SDS, vilket troligen förklaras av formatbytet.

NWT har ökat antalet små, mellan och stora bilder. Ökningen är jämnt fördelad på de olika storlekskategorierna. NWT är den enda tidningen i undersökningen som ökat antalet och andelen stora bilder.

GT har ökat antalet små bilder med 83 procent men har minskat antalet mellan och stora bilder.

T1.2 Antal bilder fördelade på storlek hos GT, NWT samt SDS sammanslaget år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal och förändring i procent)

	Antal bilder fördelade på storlek		Förändring
	2000	2010	Förändring av antal
Liten	144	296	+106
Mellan	596	644	+8
Stor	277	261	-6

De små bilderna tar också upp en större del av den totala satsytan som syns i tabell 1.3. Det är framför allt användandet av porträtt i tumnagelsstorlek och små frilagda bilder som ökat. Både NWT:s nyhetschef och SDS:s bildchef berättar att nyheterna ofta får en större bild och sedan flera små bilder i texten.

T1.3 Bildernas yta fördelat på storlek hos GT, NWT samt SDS sammanslaget år 2000 och 2010, exkl. bilagor (yta i mm² och förändring i procent)

	Bildernas yta fördelat på storlek		Förändring
	2000	2010	Förändring av yta
Liten	83 352	172 073	+106%
Mellan	3 301 407	2 967 545	-10%
Stor	9 248 817	9 354 473	+1%

5.2 Var kommer bilderna ifrån?

Undersökningen visar att det finns stora skillnader hos tidningarna vad gäller ursprunget bakom bilderna och hur det har förändrats de senaste tio åren.

Gotlands Tidningar

Tabell 1.4 visar att mängden arkivfoton ökat markant i *Gotlands Tidningar*. De har även ökat antalet promotionbilder och bilder från bildbyråer något. Nyhetschefen på GT berättar att de av ekonomiska skäl blivit avsevärt färre på redaktionen de senaste åren. Man kan tänka sig att den minskade personalstyrkan har bidragit till den stora ökningen

av arkivbilder. Det går fortare att leta upp en bild i arkivet än att åka iväg och ta en ny porträttbild.

GT har minskat antalet fotografer med en halv tjänst från år 2000. Idag har tidningen två och en halv fotograftjänster. Vid den första undersökningsperioden stod deras fotografer bakom majoriteten av bilderna på samtliga avdelningar utom inrikes/utrikes som köptes in utifrån. Tio år senare syns en förändring på kultur/nöjessidorna där majoriteten av bilderna nu kommer ifrån bildbyråer.

T1.4 Antal bilder fördelade på ursprungskategori hos Gotlands Tidningar år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal samt förändring)

	Antal bilder fördelade på ursprungskategori		Förändring
	2000	2010	Förändring i antal
3.1 Multijournalist	11	7	-4
3.2 Fotograf	111	107	-4
3.3 Bildbyrå	37	43	+6
3.6 Läsarbilder	5	2	-3
3.7 Promotionbilder	3	10	+7
3.8 Arkivbilder	6	36	+30
3.9 Utan byline	49	17	-22
Summa:	222	222	0

Deras nyhetschef säger att de använder multijournalister i större utsträckning idag vilket lett till att de tar fler bilder. En anledning till att de använder multijournalister mer idag är att tekniken gjort det möjligt med enklare och bättre digitalkameror. Vår undersökning visar på en liten minskning av bilder tagna av multijournalister, men den är så liten att det kan vara en tillfällighet. De bilder som minskat mest är de utan byline.

De har inte använt sig av frilansfotografer vid något av undersökningstillfällena. Nyhetschefen bekräftar också att de väldigt sällan använder frilansfotografer och uppskattar att fördelningen mellan anställda fotografer och frilansare är 98 procent mot 2 procent.

Tabell 1.5 visar att GT som haft det mer standardiserade tabloidformatet vid båda undersökningstillfällena också hade exakt lika många bilder på framsidan de båda veckorna. Antalet bilder på lokalsidorna har ökat men eftersom också antalet lokalsidor

har ökat är bildernas andel av satsyta helt oförändrad. Inrikes/utrikes har ökat både antal och andel av bilder. GT hade inga bilder på sina ekonomisidor vid något av undersökningstillfällena. Sportsidorna har ökat i både sidantal och antalet bilder. Ökningen av andelen bilder är marginell. Kultur/nöje har ökat antalet bilder men minskat i andelen bilder. Det beror på att de ökat antalet kultur- och nöjessidor.

Den största förändringen har skett bland reportagen där bilderna minskat kraftigt både i antal och andel. Artiklar som vi definierat som reportage tillhör inte det vanliga innehållet i tidningen. Reportage handlar ofta om särskilda händelser och helgdagar och publiceras i samband med dessa. Det kan därför bli stora variationer från vecka till vecka.

T1.5 Antal bilder fördelade på avdelning hos GT år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal och andel samt förändring i procentenheter)

	Antal bilder fördelade på avdelning				Förändring
	2000		2010		Förändring av andel
	Antal bilder	Andel av avdelningens satsyta	Antal bilder	Andel av avdelningens satsyta	
2.1 Framsida	16	36	16	35	-1
2.2 Lokalt	102	26	90	26	0
2.3 Inrikes/utrikes	27	15	14	20	+5
2.4 Ekonomi	0	0	0	0	0
2.5 Sport	30	19	49	22	+3
2.6 Kultur/nöje	33	26	48	18	-8
2.7 Reportage	14	49	5	31	-18
Summa:	222		222		

Nya Wermlands-Tidningen

Siffrorna i tabell 1.6 visar tydligt en ökning av bilder tagna av multijournalister hos Nya Wermlands-Tidningen de senaste tio åren. Tydligast är skillnaden på lokalsidorna där det år 2000 togs nästan exakt lika många bilder av fotografer och multijournalister. Tio år senare står multijournalisterna bakom nästan hälften av alla bilder medan fotograferna bara tagit en fjärdedel av bilderna på lokalsidorna. NWT:s nyhetschef säger att de gjort en medveten satsning på multijournalistik där både reportrar fått lära sig fotografera och fotografer har fått lära sig skriva journalistik. Idag är det mer regel än undantag att

reportrarna har med sig en egen kamera när de åker på jobb. Tidningen har också satsat mycket på att regelbundet uppdatera sin kamerautrustning.

T1.6 Antal bilder fördelade på ursprungskategori hos NWT år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal samt förändring)

	Antal bilder fördelade på ursprungskategori		Förändring
	2000	2010	Förändring i antal
3.1 Multijournalist	66	105	+39
3.2 Fotograf	79	72	-7
3.3 Bildbyrå	59	93	+34
3.4 Frilansfotograf	6	1	-5
3.5 Koncernbilder	8	1	-7
3.6 Läsarbilder	2	7	+5
3.7 Promotionbilder	15	12	-3
3.8 Arkivbilder	16	17	+1
3.9 Utan byline	56	88	+32
3.10 Övrigt	18	0	-18
Summa:	325	396	+71

Användandet av bildbyråbilder och bilder utan byline har ökat mycket. Ökningen av bildbyråbilder har skett i nästan lika stor grad på de olika avdelningar som använder bilder från bildbyråer. Enda undantaget är reportage där dessa bilder ökat kraftigt. Bilder utan byline har ökat främst på kultursidorna. Generellt kan ökningen av bilder utan byline förklaras med ökningen av små bilder. Tumnagelsbilder har väldigt sällan byline. NWT:s nyhetschef upplever att deras urval av bilder blivit mycket större vilket han anser resulterat i att bilderna värderas mer efter förtjänst. När tidningen hade fullformat upplevde han att de kunde lägga in stora bilder trots att bilderna inte visade något som motiverade storleken. Men eftersom de idag har fler bilder att välja på så är det större konkurrens om vilka bilder som kommer in i tidningen.

NWT har likt GT minskat antalet fotografer med en halv heltidstjänst. Idag har tidningen tre och en halv fotograftjänster. Antalet bilder i tidningen som är tagna av deras egna fotografer har minskat marginellt. Frilansfotografer används i första hand till deras magasin, till exempel Helgmagasinet.

I tabell 1.7 syns att NWT har ungefär lika många bilder på framsidorna idag som för tio år sedan. Bilderna har dock blivit mindre för att passa det mindre formatet men andelen av satsytan är snarlik vid båda undersökningstillfällena. Lokalsidorna har blivit mer visuella med större andel bilder. Som tidigare nämnts är det framför allt på lokalsidorna som multijournalistiken ökat vilket är logiskt med tanke på tidningens satsning på multijournalistik.

T1.7 Antal bilder fördelade på avdelning hos NWT år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal och andel samt förändring i procentenheter)

	Antal bilder fördelade på avdelning				Förändring
	2000 Antal bilder	Andel av satsyta	2010 Antal bilder	Andel av satsyta	Förändring av andel
2.1 Framsida	22	29	19	32	+3
2.2 Lokalt	117	19	120	29	+10
2.3 Inrikes/utrikes	11	17	16	12	-5
2.4 Ekonomi	16	10	20	12	-2
2.5 Sport	85	20	83	23	+3
2.6 Kultur/nöje	64	31	83	28	-3
2.7 Reportage	10	6	55	37	+31
Summa:	325		396		

Inrikes/utrikessidorna har ökat antalet men minskat andelen bilder. Både NWT och GT köper in sidorna från Tidningarnas telegrambyrå men visar upp motsatta tendenser. Det kan bero på olika layoutmallar eftersom skillnaderna är ganska små. Ekonomisidorna, sporten och kultur/nöje visar små förändringar mellan undersökningsperioderna. Kultur/nöje har visserligen utökat sitt utbud med fler sidor och fler bilder men andelen bilder i förhållande till satsyta är snarlik.

Likt GT är den största förändringen i andel hos reportage vilket kan förklaras med att det är en förhållandevis liten kategori vilket gör den känslig för förändringar. I NWT syns en markant ökning av både antalet och andelen bilder på reportagesidorna. Sedan de bytte från fullformat har de fler bilagor. Bilagorna innehåller ofta mycket bilder och reportage.

Sydsvenskan

År 2000 kom tidningen ut sju dagar den undersökta veckan, men år 2010 kom tidningen bara ut sex dagar. Lördagen uteblev på grund av helgdag.

Siffrorna i tabell 1.8 visar att antalet bilder tagna av multijournalister är i stort sett detsamma idag som för tio år sedan på SDS. Lars Dareberg, bildchef på SDS, säger att han försöker begränsa multijournalistiken i tidningen. Han tycker att multijournalistik är en dålig kompromiss eftersom ”ingen kan kunna allt” och därför blir någon del lidande, antingen bilderna eller texten. Han tar hellre bort en bild helt än publicerar en bild med sämre kvalitet.

T1.8 Antal bilder fördelade på ursprungskategori hos SDS år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal samt förändring)

	Antal bilder fördelade på ursprungskategori		Förändring
	2000	2010	Förändring av antal
3.1 Multijournalist	10	8	-2
3.2 Fotograf	177	154	-23
3.3 Bildbyrå	77	70	-7
3.4 Frilansfotograf	38	4	-34
3.5 Koncernbilder		4	+4
3.6 Läsa bilder	18	9	-9
3.7 Promotionbilder	11	42	+31
3.8 Arkivbilder	51	52	+1
3.9 Utan byline	88	240	+152
Summa:	470	583	+113

Dareberg tror att det jobbade omkring 27 personer på bildredaktionen år 2000. Idag är de 14 personer, varav han själv och en till är chefer. De resterande 12 fotograferar allihop. Minskningen har inte skett bland fotograferna, där säger han att de är lika många de två undersökta perioderna, utan det var personal från bildarkivet som pensionerades och mörkerrumspersonalen fick sluta. Bildarkivering sköter idag fotograferna själva, så ingen ny personal ersatte dem som gick i pension.

Vår studie visar att fotograferna tar färre bilder idag. Det är framför allt bilder till reportage som minskat kraftigt. Däremot tar fotograferna fler bilder till lokalsidorna idag jämfört med år 2000.

SDS bildchef säger att de har betydligt mindre budget för frilansfotografer idag. Vår undersökning visar att antalet bilder från frilansfotografer har minskat.

Den största förändringen finns hos bilder utan byline, de har ökat väldigt mycket. Likt NWT är förklaringen ökningen av små bilder. SDS bildchef säger att de pratar mycket internt om att det nuförtiden behövs fler små bilder och fler bilder på detaljer i tidningen. Även promotionbilder har blivit vanligare i tidningen. År 2000 användes de i väldigt liten utsträckning. Det är framför allt på kultur/nöjessidorna som promotionbilder används.

Antalet bilder på framsidan har minskat samtidigt som andelen bilder i relation till satsytan har ökat, vilket syns i tabell 1.9. Detta kan förklaras till viss del av att det utkom en tidning mer vid första undersökningsperioden men även av formatbytet.

Både de lokala sidorna och inrikes/utrikes har ökat i antalet bilder trots att det skiljer en tidning vid undersökningstillfällena. Andelen bilder i båda kategorierna har också ökat men inte lika mycket.

T1.9 Antal bilder fördelade på avdelning hos SDS år 2000 och 2010, exkl. bilagor (antal och andel samt förändring i procentenheter)

	Antal bilder fördelade på avdelning				Förändring
	2000		2010		Förändring av andel
	Antal bilder	Andel av satsyta	Antal bilder	Andel av satsyta	
2.1 Framsida	26	29	17	47	+18
2.2 Lokalt	119	17	154	24	+7
2.3 Inrikes/utrikes	60	8	127	17	+9
2.4 Ekonomi	27	4	20	7	+3
2.5 Sport	88	18	112	51	+23
2.6 Kultur/nöje	56	12	122	24	+12
2.7 Reportage	94	42	31	22	-20
Summa:	470		583		

Ekonomisidorna har minskat något i antal samtidigt som de ökat marginellt i andel. Sportsidorna har ökat både i antal och andel. Ökningen i andel är mest anmärkningsvärd. Under den veckan vi undersökte år 2010 var mer än halva sportsidornas satsyta täckt med bilder. Även kultursidorna visade på en ökning för bildmaterialet. Men där var det istället antalet bilder som ökat stort. Andelen bilder hade också ökat men inte lika dramatiskt. SDS har minskat både antalet bilder och andelen bilder i sina reportage. En förklaring kan vara den uteblivna lördagstidningen eftersom helgtidningarna ofta innehåller mer reportage än vardagstidningarna.

Antalet sidor har ökat hos både NWT och SDS men den totala satsytan har minskat på grund av formatbytet. GT har minskat antalet sidor marginellt. De har dragit ner på inrikes/utrikes från två sidor per dag till en sida. SDS har ökat mest på kultur/nöje men även lokalsidorna har ökat stort i antal.

Multijournalisterna och fotograferna bidrar med mest material till lokalsidorna och sportsidorna med lokal anknytning. Bildbyråmaterial är vanligast på inrikes/utrikessidorna. NWT har tydligt ökat andelen multijournalister medan SDS fortsatt använder uppdelningen med fotografer och reportrar.

5.3 Tidningarnas syn på bildjournalistiken

Sammanställningen nedan bygger på samtalsintervjuer med Mats Petterson, nyhetschef på GT, Olov Öström, nyhetschef på NWT och Lars Dareberg, bildchef på SDS.

Bildpolicy

Alla tre tidningarna har en nedskriven policy för sina bilder i någon form, antingen i ett eget dokument eller i redaktionspolicyn. Policyn handlar mest om etiska regler och ställningstaganden, vilka bilder som publiceras och hur de får manipuleras. Alla tre tidningarna har liknande dokument.

Bilder diskuteras mycket på samtliga redaktioner. Både NWT och SDS som genomgått formatbyte till tabloid de senaste tio åren har ändrat sitt sätt att använda bilder i tidningen.

Lars Dareberg på SDS säger:

”När vi gick över till tabloiden så växte det fram att vi måste vara tigare på, allra helst på omslagen. Sedan inne kan vi backa lite mer.”

Olov Öström på NWT säger att de har fått tänka mer på att inte lägga stora bilder bredvid stora annonser eftersom det kan bli svårt att avgöra vad som är redaktionellt material då. De har också fått en mer standardiserad layout vilket gjort det svårare att få in stora bildreportage.

Nyhetsprocessen

Alla tidningar försöker få in bilderna i nyhetsprocessen så tidigt som möjligt. NWT och GT har ofta en plan på morgonen över hur tidningen ska se ut, men påpekar att den aldrig är fast och att saker kan ändras under dagen.

Många avdelningar på SDS planerar tidningen redan på eftermiddagen dagen innan tidningen görs. De har valt att göra så för att kunna komma igång med arbetet tidigt på morgonen nästa dag. Bildredaktionen på SDS försöker komma in i nyhetsprocessen så tidigt som möjligt men eftersom varje avdelning har ett eget planeringsmöte kan de inte vara med överallt.

NWT har en standardiserad layout på tidningen vilket gör att de vet på förhand vilka bilder som är viktiga och vilken typ av bilder de behöver på olika sidor. På GT händer det ofta att nyheternas plats och utrymme i tidningen ändras utifrån hur bra bilderna blir.

Bildernas betydelse i tidningen

Bildchefen på SDS ser bilderna som en del av tidningen. Han tror att det finns många olika anledningar till att läsare köper just deras tidning. Det kan vara för att de har bra text, bra annonser eller bra bilder. Därför är det viktigt att bilderna värderas lika högt som texten och övriga delar av tidningen.

GT:s nyhetschef tycker det är viktigt för det totala intrycket att artiklarna har bilder. Även NWT:s nyhetschef tycker att en tidning utan bilder skulle vara tråkig och svårläst. Han säger att NWT gjorde en Sifo-undersökning för 5–6 år sedan där det framgick att bilderna hade stort uppmärksamhetsvärde i tidningen.

Läsarbilder

Alla tre tidningarna uppmanar sina läsare att skicka in bilder till tidningen. På GT har de till och med en vinjett som heter läsarbilder. NWT jobbar generellt mycket med att vara interaktiva med läsarna. Samtliga tidningar använder i princip bara läsarbilder på nyhetsplats om det är en händelse- eller olycksbild där läsarbilden är det enda alternativet

och då får läsaren betalt. På SDS upplever de att användandet av läsarbilder har minskat på senare tid efter att det varit en trend kring fenomenet tidigare.

Inköpt material

Alla tre tidningarna får sitt bildbyråmaterial från Scanpix (som i sin tur har avtal med andra bildbyråer). På GT kommer bilder från bildbyråer ofta med material från TT Spectra. SDS plockar dagligen bilder från andra tidningar inom koncernen. Samtliga tre undersökta tidningar säger att de delar med sig av material till sina respektive koncerner utan att ta betalt för detta, men medger att det är valfritt vilket material som de delar med sig av. Till exempel GT delar aldrig med sig av material till konkurrenten Gotlands Allehanda trots att de har samma ägare.

Multijournalistik

Alla tre tidningarna anser att de jobbar mer med multijournalister idag jämfört med för tio år sedan. Både NWT och GT ser fördelar med upplägget. Tidigare fick fotograferna ofta stressa för att hinna mellan olika jobb medan redaktionerna idag kan skicka iväg reportrarna med kameror till mindre viktiga jobb som presskonferenser. Tidningarna tycker också att de får bilder till fler jobb nu än förut.

SDS håller med GT och NWT om att multireportrarna frigör tid till fotograferna som då får mer tid till varje jobb.

På NWT och SDS skriver fotograferna mer idag jämfört med för tio år sedan. SDS tror att det kan bli vanligare i framtiden eftersom det är enklare att ändra en text i efterhand än en bild. GT:s fotografer skriver ingenting idag men nyhetschefen hoppas att de kommer göra det i framtiden.

6. Slutsatser och diskussion

Vår undersökning går inte att dra särskilt många generella slutsatser av utan ska ses som fallstudier. Våra tre undersökta tidningar visar upp några likheter men också olikheter på flera punkter.

De senaste tio åren har de flesta svenska dagstidningarna gått över till tabloidformatet, däribland två av våra undersökta tidningar, NWT och SDS. Formatbytet har inneburit ändrade arbetsrutiner för redaktionerna och arbetet med att fylla morgondagens tidning har standardiserats. Under vår undersökning märktes en tydlig skillnad mellan tidningarna från år 2000 och idag. Fullformatets layout skiljde sig mer från dag till dag än vad tabloidformatets layout gör. De tre undersökta tidningarnas layout påminner till och med om varandra idag. Sidorna domineras av en större bild och några mindre komplementbilder. Det finns ofta små porträttbilder på personer som nämns i texterna.

Vår undersöknings resultat stämmer väl överens med Sternviks avhandling om tabloidiseringen (Sternvik, 2007). Undersökningen som tidningen *Journalisten* (nr 12, 2010) gjort menar att den här layouten med en dominerande bild har nackdelar. De hittade flera exempel där uppslag har haft en stor bild som inte tillför något särskilt till nyheten. Antagligen blir tidningarna ibland tvungna att dra på bilder som inte är tillräckligt bra för att layouten är så standardiserad. Layouten styr alltså innehållet i större utsträckning idag jämfört med när tidningarna hade fullformat. Sidorna har fasta mallar som texter och bilder får anpassa sig efter.

Gunnar Nygren skrev i sin bok *Nyhetsfabriken* att multikompetens har blivit ett krav för nyanställda journalister (Nygren, 2008). De tre tidningarna vi undersökt har olika åsikter om värdet av multijournalistiken, men vår kvantitativa innehållsanalys visar att alla tre tidningar använder multijournalister. Samtalsintervjuerna visar också att multijournalister har blivit en naturlig del av redaktionerna även om de använder sig av dem i olika stor utsträckning.

NWT är den tidning som använder multijournalister mest. De har mellan de undersökta åren utbildat både fotografer och reportrar för att öka multikompetensen på redaktionen.

De har kvar fotoredaktionen men det har blivit en standard att reportrarna tar med sig en egen kamera till de jobb där de inte har med en fotograf.

Motpolen är *Sydsvenskan* vars bildchef är mer restriktiv. Tidningen försöker hålla ner antalet jobb med multijournalister. Utvecklingen på de bägge tidningarna syns tydligt i vår analys där NWT ökar andelen bilder tagna av multijournalister medan SDS minskat.

Mindre tidningar är mer beroende av multijournalistik eftersom de har mindre resurser. Så som multijournalisterna används idag kan vi inte se att det är något negativt. Tidningarna kan prioritera fotografernas tid bättre.

Vår första frågeställning om var bilderna i tidningarna kommer ifrån har fått ett svar. Fotograferna är kvar på redaktionerna, de är något färre och tar färre bilder på de undersökta tidningarna. Samtidigt har antalet bilder i tidningarna ökat och var de bilderna kommer ifrån skiljer sig åt tidningarna emellan. På GT har bilder från bildbyråer, promotionmaterial och arkivbilder ökat. På NWT är det multijournalisternas bilder som ökat tillsammans med bildbyråbilder och bilder utan bylines. SDS har ökat på promotionbilder och bilder utan bylines.

Det verkar finnas en norm på samtliga redaktioner att inte skriva byline på små porträttbilder och små frilagda bilder. Det finns sällan plats rent fysiskt att placera en byline vid små bilder. Dessa typer av bilder är vanligare i tabloidformatet vilket förklarar varför de inte ökat lika mycket i GT som hos de andra tidningarna. GT var tabloid vid båda undersökningstillfällena.

Vår frågeställning om tidningarnas arbetsprocesser med bilder har också fått ett svar. Den största skillnaden är att reportrarna oftare får med sig kameror ut på fältet. Tekniken har gjort det lättare för personer som inte är vana att fotografera professionellt att ta bilder av hög teknisk kvalitet. Att fler av tidningens medarbetare kan fotografera och har en kamera med sig ökar chanserna att fånga händelser på bild. Ett annat resultat blir att redaktionerna bättre kan utnyttja sina fotografer. Multijournalisterna får ta bilder på de enklare jobben och fotograferna får mer tid till sina jobb. Totalt får redaktionen in både fler bilder och bilder från fler jobb. Det kvantitativa urvalet blir alltså större men frågan om kvalitén på bildjournalistiken blir högre i tidningen återstår.

Arkivbilderna utnyttjas mer på tidningarna idag. Det är lättare att använda dagens digitala bildarkiv jämfört med de analoga som fanns på redaktionerna förr. Idag räcker det med att skriva in ett eller två sökord för att hitta den bild man letar efter. Denna tidsvinst gör ofta valet enkelt när det står mellan att använda en arkivbild eller att åka iväg för att ta en porträttbild. Samtidigt är arkiven större idag eftersom det är fler personer som tar bilder och den digitala tekniken gör det möjligt att ta fler bilder utan att det kostar något extra.

6.1 Egen diskussion

Vi började arbetet med den här uppsatsen med en oro för att bildjournalistiken var lågt prioriterad på landets dagstidningar. Ekonomi styr mer och mer av vad som sker på redaktionerna. Det har till exempel gjorts nedskärningar och anställda har fått utbilda sig för att få multikompetens. Håller fotograferna på att ersättas?

Våra resultat visar att fotograferna finns kvar. Alla tre tidningarna vi undersökt har kvar ungefär samma antal fotografier de båda undersökningsperioderna. NWT och GT har dragit ner en halv tjänst vardera och SDS är kvar på samma nivå. Siffrorna visar också att fotograferna tar något färre bilder på alla tidningarna. Vi misstänkte först att multijournalisterna börjat ersätta fotograferna. Våra intervjupersoner tyckte förvisso att multijournalisterna bidrar och behövs, men ingen trodde att de helt kan ersätta fotograferna. De tre tidningarna använder multijournalisterna i olika utsträckning, men säger att fotograferna får mer tid till sina olika jobb om multijournalisterna får fotografera själva på till exempel presskonferenser och andra mindre viktiga bildjobb. Vi tycker det här verkar vara en bra balans som gynnar journalistiken. Fler jobb får bilder och fotograferna kan ta bättre bilder utan att behöva stressa mellan olika jobb. Däremot håller vi med Lars Dareberg när han säger att något blir lidande när en person ska göra allt själv. Det är svårt att fånga ögonblick på bild samtidigt som man ska lyssna och anteckna.

Vanligast verkar vara att låta reportrarna börja fotografera. Men andra hållet då? På GT skriver fotograferna inget idag men på NWT och SDS har de börjat. Lars Dareberg på SDS säger att det är lättare att ändra en text än en bild i efterhand. NWT hade en period då fotograferna hade schemalagda tider att skriva på. De har slutat med det igen för att få fotografier tyckte om sina nya arbetsuppgifter.

De tre tidningar vi undersökt säger att de försöker tänka på bilderna tidigt i arbetsprocesserna och att bra bilder är viktigt. Alla tre intervjupersonerna uppfattar det

som att det är mer bilder i tidningarna nu jämfört med för tio år sedan. Om det inte är fotograferna som står för ökningen, vart kommer då de nya bilderna ifrån?

Vår undersökning visar att vissa typer av bilder ökat mycket i tidningarna. Arkivbilder, bildbyråmaterial, promotionbilder och små bilder utan byline. De små bildernas ökning verkar bero på layouten av tidningarna. Vi tycker att det är bra att porträttbilderna ökat. Det är bra att få se personerna som uttalar sig i texten.

Att arkivbilder och promotionbilder ökat tror vi till stor del beror på tidsbrist, men det är inget vi frågat om då våra samtalsintervjuer gjordes innan all data var sammanställd. Det går fortare att återanvända arkivbilder och leta bland bildbyråernas material än att åka ut och ta bilder själv.

Tabloidiseringen har gjort sidorna i tidningen mer standardiserade. Olov Öström på NWT säger att det blivit svårare att få med större bildreportage i tidningen sedan de bytte format. Att layouten verkar styra innehållet ganska mycket är oroande. Att fotograferna fått mer tid till varje enskilt jobb borde betyda att de får med sig mer och bättre bilder hem. Bilder som kanske inte ryms. Om det inte går att jobba annorlunda med papperstidningen finns det utrymme för att utveckla bruket av bilder i webbtidningen eller i apparna vi börjat se till läsplattor som iPaden. Vi har inte undersökt de här delarna till den här uppsatsen, men frågade under våra intervjuer ändå om tidningarnas inställning till framtida digitala versioner. På NWT och SDS är de mycket positiva.

Många har spått att papperstidningen kommer att försvinna. Om det är sant eller inte får framtiden visa, men helt klart är att det finns en enorm utvecklingspotential för bildjournalistiken på webben och i appar för läsplattorna. Det är ett område som framtida forskning får undersöka.

Källförteckning

Litteratur

Burström, E., & Åklundh, E. (2010). *"Jag är ingen packåsa": om fotografens yrkesroll i en förändrad medievärld*. (Kandidatuppsats från Journalistik GR (C)). Mittuniversitetet, Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap, Sundsvall.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson H., & Wängnerud, L. (2010). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Vällingby: Norstedts Juridik.

Nygren, G. (2008). *Nyhetsfabriken: journalistiska yrkesroller i en förändrad medievärld*, Lund: Studentlitteratur.

Stenius, J. (2004). *Pressfotograf eller fotojournalist: vart är yrket på väg?* (Kandidatuppsats från journalistik och multimedia-programmet). Södertörns högskola, Institutionen för kommunikationer, medier och it, Huddinge.

Sternvik, J. (2007). *I krympt kostym: morgontidningarnas formatförändring och dess konsekvenser*, Kungälv: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

Becker, L & Vlad, T. (2009). *News Organizations and Routines*. I: Wahl-Jorgensen, K. & Hanitzsch, T (red), *The handbook of Journalism Studies*, New York: Routledge.

Artiklar

Frigyes, P. (2010), *Bildexplosionen – Vart tog texten vägen?*. *Journalisten*, nummer 12, 4–7.

Intervjuer

Olov Öström, nyhetschef *Nya Wermlands-Tidning*, 2010-11-30

Lars Dareberg, bildchef *Sydsvenskan*, 2010-12-01

Mats Pettersson, nyhetschef *Gotlands Tidning*, 2010-12-07

Elektroniska källor

www.dagspress.se

Dagstidning. (n.d.) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2010-12-08, från
<http://www.ne.se/lang/dagstidning>

Fotografi. (n.d.) I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2010-12-08, från
<http://www.ne.se/lang/fotografi>

Kungliga biblioteket. (2010). *Nya Lundstedt* – en tidskriftsbibliografi. Tillgänglig från:
<http://www.kb.se/soka/tidningar-och-tidskrifter/Nya-Lundstedt-tidskrifter/>

Tidningsutgivarna (2010). *Svensk dagspress 2010: fakta om marknad och medier*.
Tillgänglig från:
:<http://www.dagspress.se/images/stories/Mediefakta/svenskdagspress2010.pdf>

Bilagor

Bilaga 1 – Kodschema

1. Vilket medium

- 1.1 Gotlands Tidningar
- 1.2 Nya Wermlandstidningar
- 1.3 Sydsvenskan

2. Avdelning

- 2.1 Framsidan
- 2.2 Lokalt
- 2.3 Inrikes/Utrikes
- 2.4 Ekonomi
- 2.5 Sport
- 2.6 Kultur/Nöje
- 2.7 Reportage
- 2.8 Inskickat
- 2.9 Tv-sidor
- 2.10 Annonser
- 2.11 Politik
- 2.12 Övrigt
- 2.13 Familjesidor

- 3. Bildens ursprung
 - 3.1 Multijournalist
 - 3.2 Fotograf
 - 3.3 Bildbyrå
 - 3.4 Frilansfotografer
 - 3.5 Koncernbilder
 - 3.6 Läsbild
 - 3.7 Promotionbilder
 - 3.8 Arkivbild
 - 3.9 Utan byline
 - 3.10 Övrigt

4. Byline

5. Utrymme

Kodinstruktion

Med bild menas fotografier, inte grafik eller illustrationer. Vid mätning av frilagda bilder har vi ritat och mätt en rektangel så nära bilden som möjligt. Om det är otydligt om det rör sig om ett fotografi eller inte, räkna hellre bilden än inte.

Om variabel 2 har värden mellan 8 och 13 har vi inte mätt och räknat bilderna utan bara räknat antalet sidor per avdelning för att kunna kontrollera att vi fått med alla sidor i tidningen.

Om variabel 3 (bildens ursprung) bär värdet 9 (utan byline), hoppa över variabel 4 (vem som tagit bilden).

Beskrivning av och instruktion för varje variabel:

Vilket medium

Vilken tidning som undersökts.

Avdelning

Vart i tidningen har bilden publicerats. Vi har bara mätt och räknat bilder från sidor som fått värden mellan 1 och 7. Övriga sidor har vi bara räknat till antal för att kunna kontrollräkna antalet sidor i tidningen så vi inte missat något.

Bildens ursprung

Om det inte klart och tydligt framgår hur ursprungskategorin ska väljas använd följande metod:

- fråga tidningen
- sök hos Scanpix
- sök i Mediarkivet (Retriever Research)
- sök på Google
- sök på tidningarnas egna hemsidor

Multijournalist: Personen som skrev texten har också tagit bilden. Det ska framgå av byline. Exempel: Text och bild: Anna Andersson. Det kan också stå samma namn vid texten och bilden.

Fotograf: Person som bara tagit bilden och inte skrivit något. Personen är anställd av tidningen i fråga.

Bildbyrå: Företag som säljer bilder, till exempel: Reuters, Scanpix. Framgår av byline eller har framkommit vid eftersökningar (sökningar via Scanpix hemsida, tidningens egen hemsida, presstextarkiv och slutligen Google).

Frilansfotografer: Personer som anlitats av tidningen för temporära jobb eller kortare perioder. Tidningen har själva angett vilka dessa personer är för oss.

Koncernbilder: Bilder tagna av personal på tidningar som ägs av samma koncern. Framgår av byline, har bekräftats av tidningen eller genom eftersökningar. Tidningarna har inte betalat något för dessa bilder.

Läsarbild: Inskickat material från läsarna som används till nyhetstexter. Exempel: Privatperson skickar in bild från olycka.

Promotionbild: Bilder som tillhandahålls gratis för bruk i media. Bilder av kändisar, företagsledare osv. Vanligast förekommande på kultur/nöjessidorna. Byline kan till exempel vara en hemsadress eller musikartistens namn.

Arkivbild: Bilder från tidningens egna arkiv som blivit återanvänd. Ska vara märkt med ordet arkiv i byline. Står det arkiv ska bilden sorteras som arkivbild oavsett annan kategori som skulle kunna passa.

Utan byline: bilder som varit med utan att ha någon byline alls.

Övrigt: Bilder med byline där vi inte kunnat avgöra kategori trots eftersökningar.

Byline

Texten från byline. Namn, företag eller webbadresser ordagrant.

Utrymme

Måtten på bilderna multiplicerade för att få mm².

Bilaga 2 – Frågemanual

Har ni en bildpolicy?

Förändrades den när ni bytte format?

Har den ändrats någon annan gång? Varför?

Är bilderna ett försäljningsargument?

Tar ni mer bilder idag?

Har ni mer bilder i tidningen?

Uppfattar du bilderna som större nu än för 10 år sedan?

Hur handskas ni med inköpt material?

Vilka bildbyråer köper ni ifrån?

Hur stor budget har ni för bildbyråer?

Köper ni bilder styckvis eller har ni abonnemang?

Använder ni läsarbilder?

I vilka sammanhang används de?

Finns det en policy för läsarbilder?

Hur tänker ni kring källkritik?

Har ni haft några redaktionella förändringar de senaste 10 åren?

Om det gjorts ändringar, varför?

Är antalet fotoaftjänster detsamma som för 10 år sedan?

Hur är fördelningen mellan anställda och frilansande fotografer?

Är antalet reportertjänster detsamma som för 10 år sedan?

Är det mer reportrar som tar bilder idag jämfört med för 10 år sedan?

Hur är fördelningen mellan egna bilder och inköpta bilder?

Har era fotografer andra arbetsuppgifter nu jämfört med år 2000?

Finns det krav på att reportrarna ska vara multireportrar?

Vad är fördelen med multijournalistik?

Vad är nackdelen med multijournalistik?

Varför blir det mer och mer multijournalistik?

Teknik? Ekonomi?

Hur långt kan det gå?

För ni diskussioner kring ert bruk av bilder?

Har ni olika tank till olika avdelningar i tidningen?

Är vissa delar viktigare än andra?